

Poesia asturiarra

KARLOS DEL OLMO

Segituan agertzen den sortatxo honen abia-burua José Luis Argüellesek paratutako *Toma de tierra. Poetas en lengua asturiana. Antología (1975-2010)* liburua da. Lagin honen helburua izan da antologian agertzen diren poeta guztien poema bana euskaraztea, bablez edo asturieraz idatzitako poesia zertan den erakusteko asmoz, azaletik besterik ez bada ere. Denbora hurrenkerari dagokionez, atzekoz aurrera antolatuta dago, hau da, berrienetik zaharrena. Batez ere poema laburrak agertzen dira sorta honetan, aldizkariko artikulua arrunt baten batez besteko luzerari eustearren. Irakurlea berehala ohartuko denez, bablez idazten duten poeten gai batzuk hurbil-hurbil daude Euskal Herritik.

Seguru asko, poesia asturiarra dugu, aragoieraz idatzirikoaekin batera, Penintsula Iberikoan gutxien ezagutzen dugunetakoa. Eta zergatik ez da halako ezaguna bablez jorratutako literatura? Lurredearen txikia dugu azalpenetako bat, jakina —ezinezkoa da oso argitalpen sektore sendoa izatea—. Baina irakurle guztiek berehala aitortzen

dioten kalitatea baldin badu bene-benetan, ezezagun izate horri beste zio bat bilatu beharrekoak izango gara; hain zuzen ere, sozio-politikoak: bablea ez da koofiziala erkidego autonomoan, bateko; besteko, hango agintari politiko gehienek ez diote atxikimendu handirik erakusten hizkuntzari. Beraz, penintsulako eta Europako literatur sistemetan guztiz periferikoa da (ikusezina eta ezezaguna ez esatearren). Euskal Herrian ezagun samarrak ditugun ezaugarrien jabe da, beraz, hango literatur sistema: bablea ez da ofiziala eta gizartean bazterketa formala jasaten du; bablez idatzirikoa eredu klasikoak urriak eta ezezagunak dira, are hango idazleentzat eurentzat ere; irakurleek ez dute etxerako edo famili harremanetarako baino ez ei den berbetaz idatzirikoa literaturaren kontzientzia handirik; idazlea erbesteratu moduan bizi da berez legokiokeen baina ia existitzen ez den kultur sistema batean —sormenaren berezko zailtasun ikaragarriari zama astun batez emendatuta—. Guztia-ekin ere, egoera tamalgarri hori gorabehera, literatura horri egun darizkion sugarra eta

indarra, alde edo molde, soilik uler daiteke, hain suertez, asturiarrez idazten duten idazleen gizarte arrotasun, bakardade eta onarpen ezetik.

Alderdi filologikoaren ikuspegitik, ikerle batzuen arabera, igarri-igarria da bablea latin herrikoi berantiarraren bilakaera berezia dela, Asturiasko kostaldetik Leon zeharkatuta Miranda de Douro eta Vimioraino heldu zena, eta ez du inolako mendekotasun genetikorik inguruko inolako erromantzerekin. Beste aditu batzuek asturiera gaztelaniaren dialektotzat jotzen dute —bi erromantze ezberdin izan arren—, gaztelaniak Asturiasko hizkuntzetan sarbide sakona izan duelako; baina bablearen hizkuntz autonomiaren galera berria izan da erabat, XX. mendea aurreaurreratuta zegoela: elebitasuna gorabehera, hiltunen arteko mintzaera espontaneo bablez gauzatzen da. Geografiaren ikuspegitik, mendi mugak eragin zuen XIV. mendean erresuma asturleondarreko Leongo partean gaztelania hastea asturiera ordezkatzeko, baina XX. mendeko Gerra Zibilak eragin zuen, batez ere, literatura asturiarra maldan behera agudoago joatea eta ez berpiztea *Surdimientu* mugimendua jaio arte. Beste ikerlari batzuek aldeztu dutenaren arabera, ez dago hizkuntza sistema batu eta diferentzialik, bable sorta bat baino; alegia, alderdi foniko, gramatikal eta semantikoaren aldetik elkarren ezberdinak diren sistema linguistikoaren aniztasun halako bat. Urrunago ere heltzen dira horietako batzuk, aldarrikatzen baitute, hain suertez, gaztelania dela benetako hizkuntza eraginkor bakarra Asturiasen, eta hizkuntz gatazka mimetismoz piztu dela inguruko erkidegoetakoa imitatuta; hala koentzat, asturierazko literaturan erabiltzen

den hizkera hizkuntza artifizialen ezaugarri guztien jabe da.

UNESCOren arabera, bablea dugu mende honetan desager daitezkeen Europako hizkuntzetako bat. Kanpokoen iritzirik ez zuten behar izan, dena dela, intelektual batzuek frankismoaren hondar urteetan Conceyu Bable izeneko kultur elkarteak sortzeko. *Surdimientu* mugimendua eta bablezko literaturaren loraldian esku handia izan zuen-eta baltzu horrek, baita musikan eta bestelako kultur adierazpenetan ere. Horren guztiaren ondorioz, Academia de la Llingua Asturiana apailatu zuen Asturiasko Lurralde Kontseiluak 1980.eko abenduan, eta horrek alboko beste ondorio nabarmen bat izan zuen: “baleen teoria” aldeztu zuten hizkuntzalariek 1988.ean Amigos de los Bables elkarteak abiaraztea, asturieraren normalizazioaren aurka zirenen bilgunea izateko asmoz. Akademiaren barruan, dena dela, hainbat gorabehera eta joera izan dira, zenbateraino eta bablea idazteko arau batzuk onartzen ez zituzten idazle batzuek beste arau multzo bati atxikitzeraino. Gainera, Printzerriko Hizkuntza Politikako Bulegoarekin ere harremanak ez dira lar onak izan sortzaile eta intelektual batzuen alderditik. 1987.ean Villamayor herrian lehenengo aldiz elkartu zen Xunta d’Escritores Asturianos erakundea, eta hartan belaunaldien arteko tentsioak gorabehera, gaur arte heldu den labealdi berriko egileentzako harroinak jarri zituzten. Dena dela, ez da ahaztu behar mugimendu, arautze eta enparauak gorabehera, bablez idazten zuten egileak izan zirela XIX. eta XX. mendeetan ere, beregainak, talde eta joeretatik at. Bai eta XXI. mendean ere.

Guztiarekin ere, alderdi literarioaren aldetik, garrantzizkoena emaitzen kalitatea eta irakurleen nahiz kritikarien harrera da. Eta alderdi horretatik, sorta honetara bildutakoak adierazpen indar handikoak dira.

Jarraian jasotako poeta hauek guztiek *Surdimientu* mugimendua indarrean egon bitartean plazaratu dituzte lanak, bakoitza-

ren jaioturtea gorabehera, urrezko aro berri moduko bat eraturik. Tokian-tokian baina mundua buruan idatziriko berba neurtuak dira, unibertsaltasunari lur eta hizkuntza txiki batetik begiratzen diotenak. Torgak idatzi bezala, “Unibertsala tokian tokioa da, hormarik gabe”.

Vanessa Gutiérrez (1980)

Patria

Sentíte falar con señaaldá
de la tierra que nun tienes,
de la neñez perdida.

Yo, llonxana,
como siempre,
nun acertaba a contestar:
namás pensaba que, si la patria ye un temblor,
tu yes munches,
 munches veces,
patria mía.

Aberria

Nostalgiazko berbak entzun nizkizun
ez duzun lurraren gainean,
umezaro galduaren gainean.

Nik, urrun,
betiko moduan,
ez nuen erantzuten asmatzen:
buruan erabili besterik ez, aberria ikara bada,
zu zaitudala, askotan,
 askotan,
ene aberri.

Héctor Pérez Iglesias (1978)

Fuere una llucha
estraña, torpe, na que'l derrotáu fui
yo pero la que fuxó
foi ella · el roncu
reproche del ascensor, interminable, paeció baxala
a lo más fondo de la nueche.
Desperté tarde,
cola lluz abarullao yá
pel cuarto y revolviéndome incómodu
na cama: pente les sábanes
quedaren dalgunes de les sos penques; raspiones
como les faraguyes d'una cena desolada.

Borroka izan zen
bitxia, dorpea, hartan garaitua
neu baina iheslaria
emakume hura izan baitzen · igogailuaren
gaitzespen erlatsak, amaigabe, omen zuen
jaitsarazi/
gauaren hondorik sakonenera.
Belu itzarri nintzen,
argia anabasa hutsa eginda zegoela
logelatik eta ezeroso jirabiraka jardun duen
ohean: maindireen artean
haren orezto batzuk geratuak ziren; lakarrak
afari desolatu bateko ogi papurren antzera.

Pablo Texón Castañón (1977)

Lo mejor de too

Lo mejor de too yera cuando tovía
yeres quien a llevame
a xocostrines
tu l'héroie l'únicu infalible peles
nueches facíamos un enguedeyu
de piernes na cama, yeren pá, ma, Diego,
yera too tan pequeño
que cabía nuna sábana qué prestoso
que too sea tan pequeño que nun
haya más llendes que'l cantu'l colchón
que nun haya más abellugu que'l to brazu
que les nuches nunca sean llargues
nin fríes nin vacies

lo mejor de
too
yera cuando
too
yera tan cenciello
como trancar la puerta y nun t'afogar

tantes cosas yeren lo mejor de too

Onik onena

Onik onena zen artean ere
gauza zinela neu eroateko
lepoan hartuta
zu heroia bakarra akasgabea halako
gauetan mataza bat egiten genuen
hankekin ohean, baziren aita, ama, Diego,
hain zen dena txikerra
non maíndire batean kabitzen zen hain atsegina
dena halako txikerra izatea non ez dagoen
beste mugarik baizik lastaira bazterra
beste babesik ez egotea zeure besoa baizen
gauak inoiz luzeak ez izatea
ezta hotzak eta hustuak ere

onik
onena
zen noiz eta
dena
hain zen erraza
nola atea itxi eta ez norbera ez itotzea

hainbeste gauza ziren onik onenak

Elías Veiga (1972)

Teleserie

Esta nueche masturbe'l mio perru
nes montañas
pensando en Jenny
la gocha tetuda de la serie americana.

(La lluz de los clubs
ente'l fumú de les fábricas
y tou esi trafícu infinitu
ensin espaciu —ensin fuxida—.
Los llobos reburdiando cerquina
mientras la lluna
llen de rabia roxa de fuerzia
illumina cada requexu del mio cuerpo solitariu.)

Telesaila

Bart ene txakurra masturbatu dut
mendietan
Jenny gomutan dudala
telesail amerikarreko urdanga titi-handia.

(Klubetako argia
lantegietako kearen artean
eta trafíku infinitu hori guztia
espaziorik gabe —ihesik gabe—.
Otsiak uluka hur-hurrean
iretargiak bien bitartean
indar gorriko amorrúz beterik
ene gorpu bakartiaren zoko guztiak argiztatzén ditu).

José Luis Rendueles (1972)

Cabu Peñes

La lluz decapitada debuxa
una xeometría nueva
na llámina marina.

Les ñubes posen el so reflexu
pa perdelu quién sabe ónde,
y les gaviluetes faen ecu
perriba'l cantil
que se funde na espluma.

Y tu, los tos díes desapareciendo
como gotes de lluvia nel mar,
yes feliz, sentáu na yerba,
na parte
la tarde
qu'arde.

Peñes lurmuturra

Argi burumoztuak marrazten du
geometria berri bat
itsas xaflana.

Hodeiek haien isla pausatzen dute
auskalo non galtzeko asmoz,
eta kalatxoriek oihartzun dagite
labarrean gora
aparrarekin bat eginda.

Eta zu, zeure egunak aienatzen
euri tantak itsasoan legez,
zoriontsua zara, belarretan jesarrita,
sugarturiko
arratsaldearen
aldean.

Martín López-Vega (1975)

Tu y yo con Safo

Tumbaos na yerba, ente les ruines
d'un vieyu conventu, el branu
enrédasenos nel pelu, y el golor
del branu nos nuesos cueros,
y el sabor del branu nes nueses boques,
y la lluz den branu nes lluminoses,
fragmentaries palabres
que lles en vox baxa, cuais xuxuries.
Vinisti, yo te quería,
y xelaste'l mio corazón
encesu de deséu.
Dexa de lleer. Vuélvete. Dame la to boca.
La to voz repite les sílabes quebraes
de la nuesa tierra amiga griega
y la to voz avérase a min como un páxaru s'avera.
pol desnudu cielu del branu.
Tengo una cosa que dicite
y nun me dexa la vergoña,
recites col to acentu que me lleva
a les Rambles, al calor d'otru branu.
Dexa de lleer. Dame la to boca.
Nun necesito más pa tenelo too.

Zu eta biok Saforekin

Belartzan etzanda, komentu zahar bateko
aurrien artean, uda
ileetan nahastu zitzaigun, eta udaren
usaina gure soinetan,
eta udaren zaporea gure ahoetan,
eta udaren klartasuna argizko,
zatizko hitzetan
ahots apalez irakurtzen baitituzu, ia xuxurlaka.
Etorri zinen, nik maite zintudan,
eta bihotza jelatu zenidan
desioz garretan nuelarik.
Utzi leitzeari. Jira zaitze. Emadazu zeure ahoa.
Zure ahotsak errepikatzen ditu
gure adiskide greziar maitagarriaren silaba hautsiak
eta zure ahotsa alderatzen zait txoria alderatu legez.
udako zeru biluzitik.
Badut gauza bat zuri esateko
eta lotsak ez dit uzten,
errezitatzen duzu zeure hoskera horrekin
Rambletara naraola, beste uda bateko berora.
Utzi leitzeari. Emadazu zeure ahoa.
Ez dut besterik behar den-dena edukitzeko.

Xandru Fernández (1970)

Täsfännät

Nun sé qué yes. Nun tas. Nun yes tovía
 un nome nun papel, pero vives. Respires
 al otro llau del mundu nun mar de suaños verdes
 (los míos) y repites
 les primeres nociones d'un mundu priváu
 nun idioma que nun soi pa pronunciar.
 ¿Con qué fe protexete? ¿Cómo voi invocar
 a nengún poder muertu que t'abraze y te mime?
 Nun tengo certidumbres que mandate. Nun sé
 receta dala, nenguna convicción puedo enseñate
 que te sirva d'escudu, d'almuhada o de xuguete.
 Yá ves que nin siquiera soi quien a date un nome.
 Deprendo na to llingua la esperanza.

Täsfännät

Ez dakit zer zaren. Ez zaude. Oraindik ez zara
 izen bat paperean, baina bizi zara. Hats egiten duzu
 munduaz bestaldean amets orlegizko itsaso batean
 (neureak) eta errepikatzen dituzu
 mundu pribatu bateko lehen nozioak
 ahoskatzeko gauza ez naizen hizkuntza batean.
 Zein fedez babestuko zaitut? Nola atotsiko diot
 besarkatuko eta mimatuko zaituen botere zendu bati?
 Ez dut zuri bidaltzeko uste sendorik. Ez dakit
 ezelako errezetarik, ezin dizut inolako konbikziorik
 irakasti/
 ezkutu, burko edo jostailutzat erabil dezakezunik.
 Ikusten duzunez, ez naiz nor zu izendatzeko.
 Zure hizkuntzan ikasten dut esperantza.

Xuan Bello (1965)

Cabu Vidíu (Cuideiru)

Crez y danza'l mar, entrega'l so cuerpu
 d'espluma y distancia a les llábanes
 del mio cuerpu. Yo vi zarpar prietes naves
 dica l'ausencia prieta. Yo suañé contigo
 na tierra sálubre los palacios blancos,
 les estrelles nueves, el rumbu esactu
 de la belleza. Vivir vive en min, ai,
 el corazón de los marineros muertos
 nel so viaxe. El desiertu entrevistu
 por mio buelu en Dakar. La señaldá
 d'una carta qu'hube mandar.
 Conozo un cai nel que tuvi solu y
 sé lo que duel l'esterréu y ser de niundes.
 El mar. El mar. El mar.
 Imaxe escucada nun atlas de la infancia.
 El piélagu blau del to vientre, el run
 de la piel cuando deseo. Isles de lluz
 apruciando no escuro. La flor azul
 de l'aventura y aquello que yo más amo.

Vidíu lurmuturra (Cuideiru)

Goraka eta dantzari itsasoa, ematen dio gorputz
 aparrezko eta urruntasunezkoa ene gorputzaren
 harkaitzei. Itsasoratzen ikusi nituen ontzi beltzak
 ez beltzerantz. Zurekin amestu nituen
 lur elkorrean jauregi zuriak,
 izar berriak, edertasunaren
 norabide zehatza. Bizi nigan da bizi, ai,
 haien bidaian hildako
 marinelen bihotza. Basamortu
 ene aitonak Dakarren erdi ikusia. Nostalgia
 bidali beharrean egon nintzen gutunarena.
 Ezagutzen dut bakarrik egon nintzeneko kai bat eta
 badakit ze mintsu diren erbetea eta inongoa ez izatea.
 Itsasoa. Itsasoa. Itsasoa.
 Umezaroko atlas batean ikuskaturiko irudia.
 Zeure sabeleko atsedean urdina, larruaren
 biribila desioz naizenean. Argizko uharteak
 iluntasunean nabarmen. Menturaren
 lore urdina eta nik maiteen dudana.

Xulio Viejo Fernández (1968)

Poética

Pongo en tendal de mio casa
estes inciertes y abúlriques palabres
quiciabes porque'l vientu
azul y vieyu del olvidu
les ximiélgue y les ensugue
col llinguaxe qu'afalaga, a modo,
les fueyes nes viesques
amaes de la lluvia.
Será fácil robales, quedaréme
en llar, viendo'l tiempu
dilise ente verdaes enceses;
na ventana, disimulada
polos reflexos del mundu nel cristal,
la sombra sola d'una voz
non será a curiar de la so dote.

Poetika

Etxeko esekilekuan jarri ditut
hitz zalantzati eta abuliko hauek
apika ahanzturaren haize
urdin eta zaharrak
astin eta lehor ditzan
euriak maitaturiko
basoetako orriak
astiro laztantzen dituen mintzoaz.
Erraza izango da lapurtzea, geldituko naiz
sutondoan, ikusten denbora nola
urtzen den egia sutsuen artean;
leihoan, disimulatua
munduak kristalean eragindako islen artean,
ahots baten itzal bakartia
ez da gauza izango zaintzeko bere dotea.

Xuan Santori Vázquez (1968)

Arte poética

Quixérala pa min, fácil
como'l llapiz breve del carpinteru
qu'enseña cuando, pa la oración
la horizontalidá perfecta;
cuando, el puntu onde furar
les muries cola palabra.

Arte poetikoa

Enetzat nahi nuke, erraza
arotzaren lapitz laburra legez,
erakusten duela, batzuetan, esaldirako
horizontaltasun perfektua;
besteetan, zein puntutan zulatu
murrak berbaren bitartez.

Xabiero Cayarga (1967)

Lo difícil nun ye volver

Lo difícil nun ye volver.
Lo imposible yera volver
y atopar intactos: ríos, viesques,
llagos, ciudaes. Lo qu'ente los dos
milagroso construía la mirada.

Gaitza ez da itzultzea

Gaitza ez da itzultzea.
Ezinezkoa zen itzultzea
eta ukigabe topatzea: ibaiak, basoak,
lakuak, hiriak. Bion artean
mirakulutsu begikaldiak eraikitzen zuena.

Pablo Antón Marín Estrada (1966)

Señaldá

Les manes de la tierra
nun caricien, nacieron
pa escacer lo que toquen.

El piel de la rosada
esfaise na mano
que lu acaricia
y el que caricia
la ñeve toca
la mano d'un muertu.

L'agua del ríu
nun caricia los xaoyos
desnudos, nun siente
respigase al pie
que se funde nella.

El corazón de la tierra
nun cute cuando marches,
nun tembla
el pechu de la tierra
cuando vuelves.

Pena

Lurraren eskuek
ez dute laztan egiten, sortuak dira
ukitzen dutena ahazteko.

lhintzaren azala
urtzen da hura
laztantzen duen eskuan
eta egiten dionak laztan
elurrari ukitzen du
hildako baten eskua.

Ibaiko urak
ez ditu laztantzen izter
biluziak, ez du sentitzen
beragan urtzen den
oinaren ikara.

Lurraren bihotza
ez da hunkitzen zu joatean,
ez du egiten dar-dar
lurraren bularrak
zu itzultzean.

Marta Mori (1965)

El rayu

Igual que'l rayu
doráu y tebiu
qu'altraviesa la persiana del mio cuartu
viniendo a clavase
nel mio pechu adormecíu
salva y eleva
la mañana fría del inviernu,
asina
los tos güeyos
de xana
calecieron esti día
el mio corazón estremecíu.

Izpia

Nola izpi
urreztatu eta epelak
nire logelako pertsiana zehartuta
ene bular lokartuan
josirik geratzera datorrela
salbatzen eta goratzen duen
neguko goiz hotza,
hala
zure lamia
begi horiek
epeldu dute egun honetan
ene bihotz dardarikatua.

Xilberto Llano (1965)

Tánger

Tánger ye lluz
de mar na qu'engastuña'l recuerdu;
pudiese ser del to cuerpu'l blancor del sol
y de la memoria esti camín
u l'adelfa, pétalu del to llabiu, muere.
Tánger ye lluz
de duna baxo'l tiempu,
d'amor que me ñegues
adulces.

Tanger

Tanger da
gomuta zauritzen duen itsas argizkoa;
zeure soinarena izan liteke eguzkiaren zuria
eta oroimenarena bide hau
non heriotzorria, zure ezpainaren petaloa, hiltzen den.
Tanger da argi
dunazkoa denboraren azpian,
astiro
ukatzen didazun amodiozkoa.

Chechu García (1970)

Esqueles

Punxeron dos esqueles
nel palu de la lluz.
Nadie vino a quitaes.
L'agua
esborronó les lletres
tarazó los nomes
y abraso'l papel.
Cayeron enbaxo.
Queden
les chinchetes
mordiendo la madera,
silencioses lápides
nel escuru corazón de la memoria.
Chinchetes.
Arrancáronles pa fin d'añu.
Qué poco costó.
Valien —dixeron— pa poner
los cartelos del baile.
Chinchetes.
Silencioses lápides.
Clavarónles a martiellu
cola enraxonada fuerza
de la moxedá.
Mancaben.
Mancaben metiés tan fondes.
Pero nin una llárima saltó
del secu palu de la lluz.

Eskelak

Bi eskela inkatu zituzten
argi mastan.
Inor ez zen etorri kentzera.
Urak
letrak zituen ezabatu
izenak zatitu
eta papera kiskaldu.
Behera joan ziren.
Geratu dira
txintxetak
zurari ausikika,
hilarri isilak
gomutapenaren bihotz ilunean.
Txintxetak.
Urte amaierarako kendu zituzten.
Nekerik gabe.
Balio dute —esan zuten— jartzeko
dantzaldiko kartelak.
Txintxetak.
Hilarri isilak.
Mailuz iltzeztatu zituzten
gaztetasunaren
indar aberetuaz.
Mingarriak ziren.
Mingarriak ziren hain sakon sartuta.
Baina malko bat bera ere ez zen isuri
argi masta lehorretik.

Aurelio González Ovies (1964)

Aquelles Nochebuenes

¡Qué nos faltaba entós...!

Sabíamos esperar. Creíamos en too
cola escusa de nada. Hores
llarges, silenciu nos caminos, les cunetes
xelaes, les ventanes enceses
y motes d'algodón sobre aquel pinu
y aquellos bombillines
que, cada poco tiempu, fundiénnos los plomos.
Al menos por un día cenábamos más tarde
y toos xuntos
como aquellos families de los llibros.

Después de tantos años

—mui fiel ye la memoria...—,
paezme que te veo posar sobre la mesa
cachucos de turrón y unos piñones
—tu tabes toa contenta—
como si fora'l —yera— nuese gran tesoru.

Gabon gau haiek

Zer falta genuen orduan...!

Bagenekien itxaroten. Dena sinesten genuen
ezereza aitzaki. Ordu
luzeak, isiltasuna bidean, arekak
izoztuta, lehiak pizturik
eta kotoi izpiak pinu haren gainean
eta bonbillatxo haiek
plomuak, aldian-aldian, erretzen zizkigutenak.
Gutxienez egun batez beluago afaltzen genuen
eta denok elkarrekin
liburuetako sendi haiek legetxe.

Hainbeste urteren ostean

—fidela da oso gomuta...—,
iruditzen zait ikusten zaitudala mahai gainean jartzen
turroi zatitxoak eta pinoi batzuk
—pozarren zeunden, ama—
balira bezala —halaxe ziren— gure altxor handia.

Berta Piñán (1964)

In memoriam

Vienes a mí. Conoces los requexos toos
de la casa, la plenitú del aire cuando l'hibiernu
aporta y quedámonos solos los que solos llegamos.
De qué extraña provincia, de qué absurda estación
de cenices y lluvia vienes a mi esta nueche,
si la muerte, dicen, non algama más allá
de la muerte. Al par mío miedres colos años perdios,
esos años que'l tiempu nos traiciona y nos niega
y una nueche, esta nueche, regreses,
y das vida a la vida,
tú, que namás sabes de la vida la muerte.

In memoriam

Nigana zatoz. Txoko guztiak dituzu ezagun
etxean, airearen betetasuna neguak
asaltoa egin eta bakarrik etorritakoak bakarrik
geratzen garenean./
Zein probintzia bitxitatik, zein errauts eta eurizko
geltoki absurdutatik zatoz nigana gau honetan,
herioa, diotenez, harantzago ez badoa
heriotik baino. Ene alboan hazten zara galdutako
urteekin batera,/
denborak tradititzen eta ukatzen dizkigun urte horiek
eta gau batez, gau honetan, itzultzen zara,
eta bizia diozu ematen biziari,
zuk, bizitzatik heriotza baino ez dakizun horrek.

Humberto Gonzali (1961)

Patria

Patria; patria mía
con granible votu acepto
el sangre vieyo y el lutu de la tierra.
Pero pídate, ensin tregua
y con desesperu, como pide a la madre
el guaje de llantu enllenu:
acueyi la mio palabra como fueya de carbayu
pel aire desprendida;
la que ye sola, na solitú amarga de l'Asturies perdida.

Aberria

Aberri hori; ene aberria
zin emankorrez ditut onartzen
odol zaharra eta lurraren lutoa.
Baina eskatzen dizut, treguarik gabe
eta desesperoz, amari eskatu legez
umeak bete negarrez:
onartu ene hitza haritz hosto
haizeak askatuaren antzera;
bakana dena, Asturias galduriko bakartasun garratzean.

Lluis Fano (1961)

Nun hai paz

A una xeneración

Hai xente abondo que fala
de cuando la guerra,
d'un tiempo qu'hebo guerra
y pasáron-yos coses
y alcuérdense señardosos
y quieren siempre cuntales.
Pero nun oigo falar
de cuando la paz.
¿Nun hebo paz?
si la hebo ¿nun s'alcuerden?
si s'alcuerden ¿nun s'atreven?
o a lo peor:
alcuérdense, atrevéense
y claro qu'hebo paz
pero... ai... nun-yos pasó nada.

Ez da bakerik

Belaunaldi bati

Jende askok mintzagai darabil
gerra sasoia,
gerra izan
eta gauzak gertatu zitzaizkieneko denbora
eta nostalgiaz dakartzate gomutara
eta beti azaldu gura izaten dituzte.
Baina ez diot jendeari berbetan entzuten
bake garaiaz.
Ez ote zen bakerik izan?
edo izan bazen, ez dira gomutatzen?
edo gomutan badute, ez dira ausartzen?
edo txarreanean:
gomutan dute, azartu egiten dira
eta jakina bakea izan zena
baina... ai... ez zitzaien ezer jazo.

Ignaciu LLope (1961)

De vuelta del mar

Presta saber del mar
nos oscuros días del regresu
nesta patria de cobardes.

Presta saber de los amantes
que se dexen recordar
na erma temperatura
de los cuerpos ayenos.

Itsasotik bueltan

Atsegin da itsasoaren albiste izatea
itzuleraren egun ilunetan
koldarren aberri honetan.

Atsegin da maitaleen albiste izatea
gomutagai erabil dezatela uzten baitute
inoren soinen
temperatura mortuan.

Xosé Antonio García (1961)

XXVI

Fala l'aire enceso
y l'alma de dolor apagada.
Infinitu ye l'alimendu
que-yos queda a los homes y a los llimiagos.

XXVI

Hitz dagi aire izekiak
eta minak itzaliriko arimak.
Elaikagai ifinitua da
gizakiei eta bareei geratzen zaiena.

Miguel Allende (1960)

Payasu comodín (mp3)

*Cause I'm a picker
I'm a grinner
I'm a lover
And I'm a sinner
I play my music in the sun
I'm a joker
I'm a smoker
I'm a midnight tocker
I sure don't want to hurt no one.*

The Jocker, Steve Miller Band

Después de ser tantas cosas
alcuéntrome non anunciu de cerveza
sin ser el ciegu de Buenos Aires qu'escribió *El Aleph*
o l'asturianu de Pría que cantaba *La Raitana*.

Pailazo komodina (mp3)

*Cause' I'm a picker
I'm a grinner
I'm a lover
And I'm a sinner
I play my music in the sun
I'm a joker
I'm a smoker
I'm a midnight tocker
I sure don't want to hurt no one.*

The Jocker, Steve Miller Band

Hainbeste gauza izan ondoren
garagardo iragarki batean nago
izan barik *El Aleph* idatzi zuen Buenos Aireseko itsua
edo *La Raitana* kantatzen zuen Príako asturiarra.

Lourdes Álvarez (1961)

Palabres

Ámovos palabres xiblu que me peslláis los llabios;
palabres ensin dicir
que'asomais a los güeyos delles veces
y en madexes d'agua espardeis la murnia y l'orpín
y el color allunáu, encesu en toles nueches.
Ámovos entós, a la escontra'l silenciu, dientro de mi
porque sois tolos soles que me faen falta ver
curiando de les tardes.
Palabres lares de mio casa,
rellumos marxinales que recoyéis la voz
nel fríu de los iviernos, palabres ensin dicir,
palabres calteníes na mio llingua: ámovos.

Berbak

Maite zaituztet, ezpainak ixten dizkidazuen txistu berbak;
esan gabeko hitzak
batzuetan begietara agertu
eta ur matazetan banatzen baitituzue pena eta langarra
eta iretargi kolorea, gauero isiotua.
Orduan maite zaituztet, isilaren aurka, ene baitan
ikusi behar ditudan eguzki guztiak zaretelako
arratsaldez arduratuta.
Gure etxeko ele garbiak,
neguetako hotzean ahotsa jasotzen duzen
dirdira marjinalak, esan gabeko hitzak,
ene hizkuntzan gordetako berbak: maite zaituztet.

Esther Prieto (1960)

De la casa del padre

Pesllada la puerta, echaos el cuarterón y los
postigos dexé la casa, por si un día vuelvo.
Caltengo nel envés de la memoria caminos
y cayeles de champán y d'escola: imprecisa
cartografía del vencíu.
De la casa del padre salí travesando
los más altos puertos de piedra, y salté sebes
y esguilé árboles de frutes dulces y amargues.
De la casa del padre llegué hasta esti día
como zrezu xaponés que nada guarda
y mira pal suelu, de revés, plasmáu y sordu.

Aitaren etxetik

Atea itxita, trabaturik kontraleihoia eta
leihatilak irten nuen etxetik, noizbait etor banendi.
Oroimenaren atzealdean gordeta bideak
eta buztin eta eskola kalekak: bentzutua
kartografia gandutua.
Aitaren etxetik irten nuen zeharkatuz
harrizko aterik garaienak, eta zuhaixkak saltatu nituen
eta igali goxo eta garrazdun arboletara igo.
Aitaren etxetik egun honetara arte heldu nintzen
gerezi japoniarraren antzera, ezer gorde barik
eta lurrari begira dagoena, azpialdez, zurtuta eta gor.

Antón García (1960)

La casa del mío padre

Nire aitaren etxea
defendituko dut.

Gabriel Aresti

A Xosé Manuel Valdés

Defendería
la casa de mio padre
contra los llobos
contra la xusticia
contra la usura.
Perdería
la hacienda
y el monte si pudiera
defendiendo la casa de mio padre
coles manes
(que más arma
nun tengo que la pluma).
En quitándome les manes,
colos brazos,
col sangre
y cola vida
defendería la casa de mio padre.
Y morrería,
perdería l'alma
perdería'l mio fruxe
pero de pies
la casa de mio padre
siguiría.
Defendería
la casa de mío padre
anque fuera
una casa-barata
fecha con usura,
una colomina
qu'un chamizu ha argayar.

Defendería
la casa de mío padre
de nun ser
que padre la vendió
pa que yo fuera
dalgo pela vida.

Nire aitaren etxea

Nire aitaren etxea
defendituko dut.

Gabriel Aresti

Xosé Manuel Valdés

Nire aitaren etxea
defendituko nuke
otsoen kontra
justiziaren kontra
lukurreriaren kontra.
Galduko nuke
azienda
eta mendia ahal izanez gero
aitaren etxea defendatzen
eskuekin
(beste armarik ez dut
luma baino).
Eskuak ebakitzen badizkidate,
besoekin,
odolarekin
eta bizitzarekin
defendituko nuke neure aitaren etxea.
Ni hilen nintzateke,
arima galduko nuke,
neure leinua galduko nuke,
baina zutik
nire aitaren etxeak
iraunen luke.
Nire aitaren etxea
defendituko nuke
baldin balitz ere
lukurreriaz eginiko
etxe merke bat,
babes ofizialeko etxebizitza bat
meategiak azkenean arrakalatu beharrekoa.

Defendituko nuke
nire aitaren etxea
ez balu
aitak saldu
izan nendin ni
zerbait bizitzan.

Luis Salas Riaño (1960)

Como si fuere Verlaine

El que torna d'un viaxe yá ye otru.
El tiempu (siempre pasa) nada dexa
igual. El besu atávicu, l'abrazu,
el sorbu abovedáu de los tos llabios
na mio carne más trémula, los brotos
inflamaos, el medallón sombrú,
los dos vientres que se saciaron mientres
la nueche consumía la abrasada
realidá; malapenes son escories
espardíes nel remolín de sábanes
que l'olvidu nun acaba matar.
Equí dientro relluma una llapada
y nel güecu vacúu retumba un ecu,
c'était le coeur de mon douce cousin.

Verlaine banintz bezala

Bidaiatik datorrena beste bat da dagoeneko.
Denborak (beti iragankor) ezer ez du uzten
berdin. Musu atabikoa, besarkada,
zure ezpainen urrupada bobedadunak
nire haragirik dardaratsuenan, kimu
hanpatuak, medailoi itzaltsua,
sabelaldeek elkar ase zuten
gauak erretzen zuelarik kiskalitako
errealitatea; guztiak ozta-ozta dira eskoria
maindireen zurrunbilotik sakabanatuak
ahantzurak amatatzerik lortzen ez dituenak.
Hemen barruan argi dagi sugar batek
eta tarte hustuan burrunba oihartzun batek,
c'était le coeur de mon douce cousin.

Ánxel Álvarez Llano (1958)

XXI

Si equí fina'l viaxe, a deshora,
será un trayeutu averáu al olvidu
y a cualquier suañu fráxil,
como una música que naciere
nes fries cuerdes d'un vigulín
ensin alma, ensin fuebu nel corazón
de les notes, afuegu sópitu
nel atril xelaú de la orquesta.

XXI

Hemen amaitzen bada bidaia, desorduan,
ibilgua hurbil izanen da ahantzuratik
eta ezein amets apurkorretatik,
nola sortzen den musika
biolinaren hari hotzetan
arimarik gabe, surik gabe noten
bihotzean, itomen supitua
orkestraren atril izoztuan.

Taresa Fernández Lorences (1955)

Rellumu

Volvió la cabeza y ximió una nube
ellí onde'l so pelo cabruñara
el metal que los homes acobician.

Oinaztargia

Burua biratu eta aiene egin zuen hodei batek
non eta haren ileak ukitu baitzuen
gizakiek irrika duten metala.

Miguel Rojo (1957)

Aú tán los días perdíos.
Aquellos de flor y flor
como un collar
alrrior del mío pescuezu
a la manu de l'amada ensortiyaos.
Aú se fonon aquellos días
xuguetes relagaos a mamplén
que dexé dise ensin despedime
comu se despide la novia na estación
anantes que'l tren esapaeza
definitivamente
na negrura'l túnel.
Aú tan los días tiraos.
Aquellos de flor y flor
aú tán.

Non dira egun galduak.
Lore-loreko haiek
iduneko baten antzera
ene lepoaren inguruan
laztanaren eskuari kiribilduak.
Nora joan ziren egun haiek
esku biok betean oparituriko jostailuak
agurtu gabe joaten utziak
andregai geltokian agurtu legetxe
trena desagertu baino lehen
behin betiko
tunelaren beltzean.
Non dira egun boteak.
Lore-loreko haiek
non dira.

Roberto González-Quevedo González (1953)

La mia cabana

Por fin toi solu.
Marchanon los amigos.
Enxamás tornarán yá
las esperanzas d'antias.
Enxamás los güechos
amirarán las mesmas cousas.
Marchanon los amigos.
¡Que marchen con buen pía!
Yá nun son los mieos amigos.
Son sacaberbas murnias.
Son antroidos d'outuenu.
Pero la mía cabana
dexou la puerta abierta
pa los amigos nuevos.

Ene etxola

Azkenean bakarrik nago.
Joanak dira adiskideak.
Sekulan ez dira ja itzuliko
antzinako itxaroak.
Sekulan ez diete begiek
lehengo gauzei so egingo.
Joanak dira adiskideak.
Doazela pausaje onean!
Dagoeneko ez dira ene lagunak.
Uhandre tristeak dira.
Udagoieneko aratusteak.
Baina ene etxolak
atea zabalik utzi zuen
adiskide berrientzat.

María Teresa González (1950-1995)

Qué pensará la mar

Qué pensará la mar
cuandu dispierte,
ocle na piel,
l'alborecer abriéndose al iris soñolientu,
y nel profundu vientre, como un nenu,
cañicándose un besu, que posara los llabios de setiembre.

Itsasoak zer pentsatuko

Itsasoak zer pentsatuko
itzartzen denean,
itsas belarra larruan,
egunabarra iris lokartura zabaltzen dela,
eta sabel sakonean, ume baten antzera,
zabuka musu bat, irailaren ezpaineak pausatua.

Xuan Xosé Sánchez Vicente (1949)

Venus desurde de la mar d'Asturies

Na trespariente mar que te rodea
esparde las guedeyes brisa verde,
velando y desvelando la desnuda
nidiura de melcotón na que'envuelves
el suaño de pumares los tos pechos,
el tebiu y suave acapiu del to vientre,
l'apellidu infantil del embeligrú,
l'enriscáu oquín qu'a la puerte duerme
del to puertu (abellugu y destín
de sueños y de barcos y de velees);
el curvu castru de los tos cadriles
qu'en cortiu istmu la cintura vuelve,
la torniada pierna que na rodía
encarna y n'axil músculu pierde
la cofrana, p'aportar a les playes
onde'l tiempu dexó conches y venes
que caricien les foles al romper.
Y brisa, y mar y yo, tresparientes
mendigos de la gracia del to cuerpu.

*Un fuebu
el agua,
un agua
inapagable*

Venus Asturiasko itsasotik sortzen

Inguraten zaituen itsas gardenean
ileak hedatzen ditu brisa orlegiak,
estaltzen eta agertzen
muxika azal biluzia, darabilzuna
biltzeko zeure bularren sagar ametsa,
zure sabelaren erakarmen epel eta emea,
zilborraren ume deitura,
goroldio kiribildu lokartua zure
kaiko atean (babes eta jomuga
ametsena, barkuena eta irrikena);
zure aldetako kastro biribildua.
istmo laburrean gerria itzulika,
tornuz eginiko zangoak belaunean
haragituta muskulu arinean du galtzen
belaunpea, heltzeko hondartzetara
non denborak utzi zituen maskor eta bitxi
uhinek lehertzean laztanduak.
Eta brisa, eta itsasoa eta ni, gardenak
zure gorputzaren graziaren eskale.

*Su bat
ura,
ur itzalezin bat*

Xosé Manuel Valdés (1948)

Voces

Na primavera tamién retueyen voces.
Son como caparines que furen la ventana
fuxentes,
verdes,
cabántenes salir
d'un inviernu perfundu.

Per un instante, esperes
qu'una diga'l to nome.
Dempués nun te da más:

nadie ye l'amu
de lo qu'ufierta a toos la primavera.

Ahotsak

Udaberrian ahotsak ere dira ernetzen.
Leihotik sarturiko mitxoleten antzekoak dira
iheskorrak,
orlegiak,
irten berri balira bezala
negu sakon batetik.

Une batez, itxaro duzu
batek zure izena esatea.
Gero berdin dizu:

inork ez du jabetzan
udaberriak denoi emanikoa.

Lluís Xabel Álvarez (1948)

Céltica

A ti, Vaethu, que vives xunto la mar,
y a ti, Caraedubis, que remanes el ñuberu y la fontana.
A vosotros, Lugus y Vagodonnaegu,
que'l fumu aventáis y el ruxir de las fogueres,
y a ti Aernu folixeru, que'escuerres al vecín enemigu
y xintes y bailles cola tribu zoela
y la bona xente.
Pente les foles y bardiales blinquen busgosos y sumicios,
y peináse curiosa una xana cuandu escampla.
Encesa llume ye la tarde
mentes arroxen ente cancios,
lloñe,
los cumales de los montes
y la tiesta los carbayos.
Roxu llumeral, entós, el mundu.
Mures, llagartos y cuquiellos
que'entainen con medrana al so furacu.
Rellúmen-y los güeyos al raposu, a la curuxa
y al dios mesmu, que'l llombu, atristayáu,
escuende.
Seliquino, siéntese un orbayu.

Zeltikoa

Zuri, Vaethu, itsasoaren ondoan bizi zaren horri,
eta zuri, Caraedubis, hodeia eta iturria astintzen dituzunari.
Zuei, Lugus eta Vagodonnaegu,
kea eta sutzarraren orroa aienatzen dituzuenei,
eta zuri Aernu jostariari, alboko etsaiaren atzetik zoazenari
eta jaten eta dantza egiten duzunari leinu zoelatarrarekin
eta jende onarekin.
Uhin eta sastraka artean jauzika satiroak eta prakagorriak,
eta orrazten da lamia txukun bat atertzen duenean.
Argi izekia da arratsa
kantuen artean gorritzen diren bitartean,
urrun,
mendi kaskoak
eta haritzen burua.
Sute gorria, orduan, mundua.
Sagu, musker eta kuku
arineketan beldurrez bakoitza bere zulora.
Begi dirdiratsuak lukiak, hontzak
eta jainkoak berak, bizkarra, goibel,
ezkututzen duela.
Emeki, zirimiria aditzen da.

Manuel Asur (1947)

Poeta

Ser poeta ye vivir fuera'l papel
y tener mal de lletra,
sola ver siempre la mesma silueta,
sentir qu'ende fuera
pasa la vida'n meyor ferramenta;
atender la mar debaxo'l poema,
y nun ser barcu nin airín de vela,
nin saber muy bien lo que se celebra.
Ser poeta ye una campana que ruela
na melguera voz d'escosa sirena,
muelle baldáu, rede ensin mella,
día tardiegu, nuechi indiscreta.

Poeta

Poeta izatea da paperetik at bizitzea
eta letra minak jota egotea,
bakarrik beti silueta bera ikustea,
sentitzea hor kanpoan
bizitza igarotzen dela tresna hobean;
itsasoa poemaren azpian entzutea,
eta ez izatea itsasontzirik ezta bela haizerik ere,
ezta oso ondo jakitea ere zer ospatzen den.
Poeta izatea ñir-ñir dagien kanpaia izatea da
sirena antzuren baten ahots ezatian,
moila ezgauza, hutsunerik gabeko sarea,
egun berantiarra, gau indiskretua.

Xosé Manuel Bolado (1946)

Queríamos vivir

A la lluz escasa de los vencíos
semabes grana de cosmos en marzu.

Yo conocía
de marzu la infinitú del agua,
la fidelidá del aire a los barcos
de travesía, la blancura violeta
del Aramo... Tu, sabíes de la muerte,
el so roce de pluma.

Los dos
queríamos vivir.

Nahi genuen bizi

Menderatuen argi urrian
kosmos hazia ereiten zenuen martxoan.

Nik banuen ezagun
martxotik uraren infinitutasuna,
zeharbide barkuei
aireak dien fidelitasuna, Aramoko
zuritasun bioleta... Zuk, heriotzaren jakitun,
haren luma igurtzia.

Biok
nahi genuen bizi.

Nel Amaro (1946)

Declaración de principios

Pa Oski S.

Un home fala n'inglés
(esi home ye'l mio hermano).

Otru home fala n'asturianu
(ye'l mio enemigu).

El primer home ye un mineru
(norteamericanu).

El segundu home ye un patronu
(asturianu).

La llingua tampocu nun nos
fai siempre hermanos.

Hastapen adierazpena

Oski S.-rentzat

Gizaki bat ingelesez da mintzo
(gizakume hori ene haurride da).

Beste gizaki bat asturieraz da mintzo
(ene etsaia da).

Lehen gizakia meatzaria da
(iparramerikarra).

Bigarren gizakia patroia da
(asturiarra).

Hizkuntzak ere ez gaitu
egiten beti senide.

Pablo Ardisana (1940)

Chillida

Pa besate quixera
dalgunos güecos cúmplices,
fechos de pulsu bien tresnáu
por quien trabaya madera,
fierru, formigón... namoradamente.
Alza volúmenes, espacios, xuegos
de xeometrías sonánbules, onde
se contien vientos, agües, lluces,
falampos... y caltién tremos
quietu d'esquinas como sollertes ales.
Pa besate qeixera que tuvieses aquí
con venti años, y que Chillida nos dexara
les sos manes pa escondenos
n'esculpíos suaños, mui a soles.

Txillida

Zu musukatzeko gura nituzke
zenbait hutsarte konplize,
ondo tresnaturiko pultsuz eginak
nork eta langai darabiltzanak zura,
burdina, hormigoia... maiteminez.
Altzatzen ditu bolumen, espazio, joko
geometria sonanbuluzkoak, non
gordetzen dituen haizeak, urak, argiak,
malutak... eta eusten hegal arretatsuen gisara
izkinen geldotasun dardaratsuari.
Zuri musu emateko gura zintuzket hemen
hogeit urtekoa, eta Txillidak guri uztea
bere eskuak biok ezkutatzeko
amets zizelkatuetan, bakarrik ere bakarrik.

En bable

Se ofrece aquí una pequeña antología de la poesía escrita y publicada en bable, sobre todo durante el periodo denominado *Surdimientu*, acompañada de una breve introducción teórica. Abarca el periodo comprendido entre 1975-2010 y se basa en la antología bilingüe *Toma de tierra* realizada por José Luis Argüelles y publicada por la editorial Trea en 2010. La poesía en bable es una de las más desconocidas en la península ibérica, debido a que la lengua en sí carece de estatus de lengua cooficial en su propia comunidad autónoma.

En bable

Il s'agit d'une brève anthologie de la poésie écrite et publiée en bable, spécialement pendant la période connue sous le nom de *el Surdimientu*, accompagnée d'une brève introduction théorique. Elle couvre la période allant de 1975 à 2010 et se fonde sur l'anthologie bilingue intitulée *Toma de tierra*, publiée par José Luis Argüelles 2010 chez la maison d'édition Trea. Le bable est parlé dans la Principauté des Asturies, mais n'ayant pas le statut de langue co-officielle dans sa propre communauté autonome, sa poésie est l'une des plus méconnues au niveau de la péninsule ibérique.

In Bable

A small anthology of poetry written and published in the Asturian (Spain) dialect, *bable*, primarily during the *Surdimientu* (Renaissance) period, together with a brief theoretical introduction. The work spans the period from 1975 to 2010 and is based on the bilingual anthology *Toma de tierra* [*Landing*] published by José Luis Argüelles in 2010 with the publishing house Trea. Poetry in bable is largely unknown among the poetic works of the Iberian peninsula because the language has no legal status as a co-official language in its own autonomous community.

